

JOBB MA EGY BARBI, MINT TEGNAP TÍZ BARBÁR

ELŐLJÁRÓBAN ELNÉZÉST KÉREK, amiért állam- és jogtudományban járatlan laikusként megjegyzéseket fűzök a *Magyar Szemle* májusi számában megjelent egyik íráshoz, de úgy vélem, a *Purgatórium, avagy állam- és jogkór* c. tanulmány szorosán vett szakmai kérdések mellett másról (is) szól. Ez a más ébresztett bennem néhány gondolatot. Amikor ugyanis a jámbor olvasó ismételten kénytelen szembesülni — jelen esetben jogi környezetbe ágyazva — a kisemberek lebarbizásával és lekonzumidiótázásával, kicsit fölfordul a galambepéje. Ez vezet oda, hogy ha az állam- és jogrendről szóló keserű szavonaroládához érdemben nem is tud hozzászólni, a sajátos szemléletről alkotott véleményét képtelen elhallgatni.

A bevezető történelmi visszatekintésből számomra az az ismerős nosztalgia cseng ki, ami már az ókori költőt is elfogta: volt egyszer egy aranykor, amikor „*sponte sua sine lege*” mindenki tette a dolgát és nem is akárhogy. Az író szerint így jöttek létre az egyiptomi kultúra mai szemmel is gigászi alkotásai, amik nem agyonhajszolt páriák művei, hanem szabad emberek önkéntesen végzett munkájának termékei, mert „úgy gondolták, tettük üdvükre válik”. Akinek a kalandozás régmúlt korok néma millióinak gondolatvilágában nem sok fogódzkodót kínál, kénytelen más hierarchikus uralmak idejéből származó dokumentumokra hagyatkozni. Ezekből az olvasható ki, hogy a rendszerekbe — minden teokratikus-szakrális vonásuk ellenére — itt-ott azért csúsztak be hibák. Nehezen magyarázható ez másként — hogy a felhozott kínai példánál maradjunk — a Mennyei Birodalom esetében is, ahol a feljegyzések tanúsága szerint szükségesnek tartották az Ég Fiától egészen le, az alsó néprétegekig pontosan előírni, ki milyen isteneknek köteles, melyiknek szabad és melyiknek nem áldozatokat bemutatni. Ebből ítélve, lehetett némi zavar a spontaneitással, ha kötelmek és kötöttségek merev vázával állványozták körül azt a bensőséges kapcsolatot, mely az égi hatalmak és az emberi élet közti harmóniát volt hivatott fenntartani.

Ami a családi államot illeti: ha elfogadnánk a nézetet, mely szerint az egykor hibátlan társadalmi szerveződés romlásáért a családi-nemzetiségi kötelékek felbomlása felelős, akkor a mi államalapító ISTVÁN királyunk tevékenységére is kritikus szemekkel kellene tekintenünk.

A későbbi hierarchikus államformának, a hűbériségnek pedig bármennyire „áthatotta a világ működésére vonatkozó közös

tudás”, szép számmal akadtak ellenzői. Akik — bár nem saját hátukon cipelték a terheket — emberhez méltatlannak minősítették az akkori állapotokat. Látásmódjukat és változtatási szándékukat olyan körülmények határozhatták meg, amiket akceptálnunk kell. Különböben kénytelenek lennének azt gondolni, holmi irracionális, furcsa hátsó szándéktól vezérelve „tíborcoztak”, és céljuk — ha volt egyáltalán — a régi jó helyett valami új rossz előmozdítása lehetett.

HA AZONBAN ABBÓL INDULUNK KI, hogy az ember — úgy is mint egyed, úgy is mint folyamatosan egzisztáló történelmi lény — soha nem rosszabbat, mindig jobbat akar, és a megvalósítás közben vétett hibákat az eszesebbek megint csak egy jobb eléréséért feltett szándékával szemlélik, akkor talán közelebb járunk az igazsághoz.

Aki rózsaszín szemüveg nélkül tekint vissza a múltba, úgy látja: valójában fájdalmas sárdagasztás volt az vérrel, könnyel, verítékkal, de zsákutcák és kerülő utak sokasága ellenére — ha csak parazsthajszállal is — a kiindulásnál mindig magasabb szint jött létre. A lassú eleváció nem csak materiálisan, technikailag, tudományosan, hanem — bármennyire meghökkenítő — szellemileg, sőt erkölcsileg is nyomon követhető. Utóbbira számos bizonyíték hozható fel. Az egészen primitív rítusok (elsősülött-, emberáldozat, szakrális vezérgyilkosság stb.) kihalása után embert, legyen az afrikai fekete vagy tűzföldi indián — árusítani is tilos.

A nem is olyan régi népszokások (nyilvános kivégzéseken asszonyostól, gyerekestől jelen lenni, porkolábot, bakót biztatni, a lehulló véres fej látványán ujjongani, máglyára rőzsét hordani) a mai emberben viszolygást váltanak ki.

A „megérdemelt” kínok látványát még a mennyei üdvözütek számára is az örömök hatodik forrásaként jelölte meg egy 13. századi írásmű. Ezekhez képest a mai akciófilmek, westernek és krimik megtekintése szelíd és szemérmes időtöltés, a régi nyíltszíni élvezkedéseknél mindenképpen kevesebb kegyetlenségre vall.

Továbbá: felismerhetetlenre tortúrázott testmaradványokat kutyák elé vetni vagy folyóba szórni, élő embereket állatokkal fölfaladni, boszorkányoknak kikiáltott asszonyokat kínvallatni, elégetni, kezét lecsapatni, szemet kiszúratni, fülbe ólmot öntetni, ellenséget négybe vágva falra kiszögezni, ma már nem képezhetik a társadalmilag és/vagy valláserkölcsileg elfogadott „igazság” szolgáltatásának részét.

Napjainkban, ha történnek is hasonló atrocitások — mert megeshetnek —, azokat titkolni, ha napvilágra kerülnek, tagadni, majd amikor ez se funkcionál, miattuk szégyenkezni, évfordulókon koszorúzni, beszédeket tartani és fogadkozni illik. Nem nagy haladás, de mégis valami. A hivatalos állásfoglalások hangneme tanúsítja, az egymásra uszított népek öldöklését sem dicsőséges, sem igazságos háborúként nem lehet már eladni — amint régebben lehetett — hanem kizárólag kiküszöbölendő, más eljárással megoldandó problémaként adminisztrálhatóak.

A népiértások iránti tolerancia jelentős csökkenésével párhuzamosan átalakult a sporadikusabb, egyéni violenciák fogadtatása is. A közfelfogás ma — meggyőződéseim — jóval elítélőbb irányukban, mint akár párszáz évvel korábban. Mindezek — és még sok egyéb sajátosság — bennem azt a meggyőződést erősítik: a mai ember nemhogy rosszabb lenne, inkább jobb elődeinél. Jobb ma egy Barbi, mint tegnap tíz barbár.

Lehet, hogy valahol, a testnélküli eszmék birodalmában a hierarchia szellemi természetű, „a nemes, a jó, a bölcs van fölül”, a való életben azonban a fizika törvényei hatnak. Eszerint — nem akarom leírni, miből, de — mindig abból állt a fölülúszó. Alul, mivel „a hitvány, a gonosz, az ostoba” mindig föllebeg tajtékozni, vagy kisodródik a partra, csak „a víznek árja” marad. A hallgatag többség, amiről ritkán, legfeljebb egy PETÓFI mond érdemlegeset, vagy választások előtt latolgatják, kellőképpen fölkarvarva, merre lendíti majd a gályát.

A tanulmány nehezményezi a nemes célkitűzések hiányát, azt mint a romlott társadalom nyilvánvaló tünetét, nevelési insufficienciaként tünteti fel. Már az is kérdéses, vajon egyedül neveléssel alkalmassá tehető-e bárki a kívánt állapot elérésére? De még ha a törekvés, az igény beoltható is, vajon elég-e ennyi? A történelem eddigi folyásából úgy látszik, nem elég. A célok eléréséhez anyagi eszközökre, jó metodikára, stratégiára, időre, türelemre és mindezek összehangolására is szükség van. És ez csak az egyéni szinthez elég, a népboldogítás még ennél is nehezebb vállalkozás. Nem véletlen, hogy egészen kiváló karmesterek vezényletével sem sikerült még eddig sehol „*tutto voce*” elzengetni az örömodát.

PEDIG ABBÓL AZ ALAPÁLLÁSBÓL KIINDULVA, hogy egykor minden jól ment, tehát a nemes célkitűzések megvalósultak, csak a bűnös társadalmi mozgalmak rombolták le a hajdani kristálytisztá erkölcsöket, azt kell gondolnunk: az ántivilágban az emberek zöme bölcs, boldog és szent volt, értette a lét értelmét, tisztességre és jóságra törekedett. Így azonban teljességgel megmagyarázhatatlan, miért nem maradtak meg abban az ideális állapotban. Csak oda lehet kilyukadni, hogy a boldog létértelmezők vagy föl se fogták, vagy képtelenek voltak ezt megakadályozni. Ha ez történt, a csodás ideák bizony hajítófát se értek a gyakorlatban, legfeljebb a prédikáció szintjén maradtak, így ebben a formában jövőbeli hatékonyságuk is minimum kétséges. Vagy: az egész másképp zajlott. Roppant kényelmes álláspont azt feltételezni, hogy a mélyreható, sőt mélybe taszító társadalmi mozgások iniciátora valami idegen, démonokat kiszabadítani vágyó erő volt. Legalább annál a pontnál, amikor egy-egy Isten kegyelméből lett uralkodó birodalmában először vett „rossz” irányt a társadalmi szerveződés, feltétlenül ludasnak kellett lenni vele együtt a felépítmény csúcán lévőknek is, hiszen meghatározó tényezők voltak. Ha hiba történt, az ő felelőségük se mismásolható el. Így viszont bukik az egész elmélet: a „jók” is csinálhatnak rosszul valamit, a fennkölt ideák nem elég potensek, a

törekvés kevés, attól még csáléra mehetnek a dolgok, és így tovább. Mindez azt látszik bizonyítani: gyönyörű álom szellemi szférákban lebegni egészen addig, amíg a föld vonzereje le nem ránt. Idelent az anyagelvűség törvényei (is) hatnak, és ha az eszmények ezt figyelmen kívül hagyják, tört szárnnyal csapódnak a nagy vizekbe vagy az anyaföldbe. A két tartomány: szellemi és anyagi, nem tűri el az alá- és fölérendeltséget, kölcsönhatásban és egységben kell lenniük. Ha piszkos eszközökhöz nyúltak a szent célok élharcosai, magukon kívül az eszményt is bemocskolták. Az író által említett DÁVID király példa erre, akinek mindenkinél jobban illett volna tudnia, mi helyes, mi nem, végtére az V. és VI. parancsolat már akkor is érvényben volt. Hasonló memóriazavarral számos egyeduralkodó küszködött.

Akikben más formában képeződik le a nagy Egész rendíthetetlen nyugalma, hajlamosak az egyensúlyt fenntartó kölcsönhatásokat és az egymást csak éppen elégséges mértékben gátló és serkentő funkciókat, a belőlük áradó harmóniát az alá- és fölérendeltségnél alapvetőbb sajátosságnak tekinteni.

MERŐBEN ÚJ VILÁGKÉP EZ A RÉGIHEZ VISZONYÍTVA, de minél mélyebbre hatol be az emberi elme a makro- és mikrokozmosz rejtelmébe, annál inkább ez bontakozik ki. És ekkor fölbukkan a nagy kérdőjel: ha mindenütt így van, hogy-hogy éppen a mi emberi tudatunkban, az ott fogant eszmék és a belőlük táplálkozó akciók esetében nincs így? Ez bizony fogas kérdés, aminek megválaszolása — úgy lehet — nem ezer vagy még több generáció feladata, hanem az emberiség folyamatos létéhez mért penzum. Az új világképen alapuló, ahhoz hasonulni kívánó társadalmi szerkezet létrehozása fiaskók egész sorával járhat, de aki visszatekintve nem „csak a szépre emlékszik”, az láthatja, a múlt is tobzódott bennük. Egyetlen vágy adott erőt továbblendülni: meghaladni a régit és valami jobb újat alkotni. Ezt el lehet vitatni az emberiségtől, de akkor a lemondó madáchi sóhajnál: *csak az a vég, csak azt tudnám feledni*, több alig marad. Így is lehet élni, de nem érdemes.

A mostani állapotok jelenthetnek időleges zsákutcát, elképzelhető, pillanatnyilag valóban értéküknél alacsonyabba taksáljuk a sokáig — vitatható eredménnyel — favorizált szellemieket, és magasabbra a Dolgokat. Bár utóbbival kapcsolatosan is vannak kétségeim. Meglehetősen nehézségbe ütközne ugyanis kijelölni a pontos dátumot: mikor kezdtek a dolgok Dolgokká válni. A kincsképzés jelentősége korán felismerésre került, és valljuk be, abban a szépséges régi világban se vetették meg a javaknak lehetőleg tartós, konvertábilis formában történő halmozását. Ma úgy néz ki, szellemiség és bizonyos racionalitás egészen jól megférnek egymással. Az elbarbisodott, Dolgok rabságában sínylődő társadalom bírálata helyett hasznosabb lenne közkinccsé tenni a *know-how*-t: miként lehetséges a helyes arány kialakítása.

A túl magasan szárnyaló, gyakran törekvések formájában megrekedő ideák helyett — tartok tőle — még jó ideig be kell érnünk szerényebbekkel, kivitelezhetőkkal. De legyen bár a legnagyobb,

vagy annál kisebb cél kitűzve, mindegyik megvalósítója az ember. Rajta kívül a rá osztott feladatot vagy maga elé tűzött célt senki nem képes megoldani. Ráadásul ebben nem is eszköztelen. Csak nem ismeri a tényt: azon kívül, hogy ilyen, olyan meg amolyan, egyszeri, megismételhetetlen érték birtokosa is. Ha mostani hiányos ismereténél többet tudhatna erről, nagyobb a valószínűsége, hogy egyre inkább ehhez mérten tenné-venné magát. De hogyan, miből tudhatná, hiszen az ősszülőktől kezdve egészen mostanáig főként rossz minősítést kapott. Hétköznapjai, de vásár- és ünnepnapjai is arról győzködik: senki és semmi. Meg-megkísért a gondolat: vajon a jó vonások látótérbe helyezése, amik tagadhatatlanul ugyanúgy benne vannak az emberben, mint a rosszak, nem járt volna, járna-e több eredménnyel. Talán érne annyit, mint az ostorpattogtatás. A számtalan negatív után ennek a pozitív sajtáságnak a felismerése úgy hatna, akár a sivatagban egy frissítő oázis, vagy mint a sok átok és fenyegetés után a „választott nép”-hez intézett szavak:

„... ez a parancsolat, amelyet én ma megparancsolok neked, nem megfoghatatlan számodra, és nincs távol tőled. Nem a mennyben van, hogy azt kellene mondanod: ki megy fel a mennybe, hogy lehozza és hirdesse azt nekünk, hogy teljesíthessük? ... Sőt inkább nagyon közel van hozzád az ige, a szádban és a szívedben van, teljesítsd hát azt!”

Az egyik helyen mindenkinél — kivétel nélkül — megtalálható a parancs. Elgondolkodtató, hogy akiknek szívük mellett szájukban is ott van az ige, miért nem próbálkoznak — legalább néha, kicsit — ilyen módon, több bizalommal közelíteni az emberekhez. Egy kis biztatás többet érne a sok elmarasztalásnál, az „igazi bölcsék” lappangásáról és különféle álcázási stratégiáiról nem is beszélve. Legfeljebb ez sem járna több sikerrel, mint a másik, és akkor marad a pohárürítés, benne a zavaros lötytyel. Egyébként még az ilyen poharakban is — ha hagyják ülepedni — legalább egy, de gyakran több korty tiszta víz található. Az igazi bölcsességre vonatkozóan legyen szabad HAMVAS BÉLA helyett a Mennyei Birodalom fiainak példatárából meríteni. A *Su king* szerint:

„a legbensőségesebb összefüggés van fent az ég és lent az emberek között, és aki ezt TELJES EGÉSZÉBEN (kiemelés: Sz. L.) felismeri, az az igazi bölcs.”

Lehet, hogy azok az üdvösnek mondott álcázási taktikák nem egészen erről szólnak?

SZEKERES LENKE